

*Kohalik omavalitsus kui Eesti riigi
taastamise vundament – kas ka
muudatuste mootor*
SUVEKONVERENTS

**SULEV LÄÄNE ja KOLLEEGID
25.08.2016
ARUKÜLA RAHVAMAJA**

Kohalik omavalitsus ja üleriigilised liidud kui uue avaliku võimu kandjad ning riikluse taasloojad

- ▶ Väga oluline on efektiivselt toimiva kohaliku omavalituse ja kogu avaliku halduse tagamiseks koostöö erinevate institutsioonidega ning Polis ja partnerid on sellele seni väga suurt tähelepanu pööranud
- ▶ Hea meel on tõdeda, et lisaks EMOL ja ELL ning teistele kohaliku omavalitsuse institsioonidele ning teadlastele on ka nn riigi poliitikud seda enam tajuma hakanud; tänud aktiivse koostöö eest kõigile partneritele ning loomulikult Raasiku valla juhtidele ja rahvale
- ▶ Sobiva koostöö näitena võib tuua meie ühise foorumi aprillis Riigikogus ning samuti tänane konverentsi, mis toimub koostöö Riigikogu juhatuse ja põhiseaduskomisjoni ning valdkonna toetusrühmaga
- ▶ Probleemid aga kasvavad ning koos ühiste aruteludega oleks vaja jõuda ka nende suuremale praktilisele arvestamisele, sh õigusloomes. Sellisel juhul ei oleks ka kohtulike menetluste suhteliselt suur osakaal valdkonna küsimuste lahendamisel nii laialt vajalik

KOOSTÖÖS ON LOODUD KA EESTI KOHALIK OMAVALITSUS KUI RIIGI LOOMISE JA TOIMIMISE VUNDAMENT

- ▶ Sada viiskümmend aastat tagasi teostati Baltimail mitmed olulised reformid, milledest eestlaste kui siis eelkõige maarahva–talurahva seisukohalt oli kahtlemata kõige tähtsam 1866. aastal heaks kiidetud ning 1967. aasta alguseks põhiosas ellu viidud vallakogukonna reform.
- ▶ Sellega muudeti algselt 1816. ja 1819. aastate talurahvaseadustega algatatud eestlaste majandusliku vabanemise protsess pöördumatuks poliitiliseks, õiguslikuks ning halduslikuks vabanemiseks mille käigus loodud kohalikud omavalitsused olid ka vundamendiks Eesti riigi loomisele ja arengule.

Makoggukonna Seadus Baltia merre kubermangudele Ria , Tallinna ja Kura male 1866

Võitlus oma vabaduste eest

- ▶ Seni olid balti mõisnikud oma koduprovintse reklameerinud «pärlitena» tsaarikroonis, peamiselt sellepärast, et talurahvas oli siin pärisorjusest vabaks lastud varem kui mujal. Nüüd ruttasid balti sakslased oma sellealaseid «kogemusi» soovitama ka keskvalitsusele. Esialgu pooldaski viimane maata vabastamise põhimõtet, ent pidi sellest talurahvarahutuste laienemise survele detsembris 1858 loobuma. See oli balti parunite esimene tõsisem lüüasaamine.

Majanduslik vabanemine ja oma võimuorganite loomine

- ▶ Saanud niiviisi vanalt feodaalvalduselt oma territoriaalsed piirid, kandis ka mõisakogukonna organisatsioon paratamatult tugevaid pärisorjusliku korra jälgi. Oligi ta ju algselt mõisnike poolt kavatsetud pärishärravõimu teatud surrogaadiks: «Eestima tallorahwa koggodus .... peab selle mõisa voimo assemelollema, mis enne tallopoege ühhendand, ja nüüd pärris-allama põlwe ka-utamissega teistwisi jänud.»
- ▶ «Kõik inimesed, kes ühe mõisa maa peale on asutud ja oma õiguste poolest taloseisuse alla loetakse, on selle mõisa kogoduse liikmed.»
- ▶ Mida rohkem lõtvusid talu ja mõisa traditsioonilised majanduslikud sidemed, seda ilmsemaks muutus mõisniku järelevalveõiguse takistav toime kogukonna arenemisele. Iga päev ja igal sammul ahistas mõisniku võim talupoegade omavalitsust, kärpis ning rikkus tema õigusi ja vabadusi.

Kõige varajasem märke kavatsusest parandada kogukonnaseadusi pärineb aastast 1842 Eestimaalt

- ▶ Reforminõudmistele andis omalt poolt hoogu eesti talupoegadeni ulatunud teated semstvo loomisest sisekubermangudes ja maakogukondadele omavalitsusseaduse andmisest Poolas 1864. aastal. Samuti toimus vallaseaduse vastuvõtmine 1865 Soomes.
- ▶ Lõuna- Eesti talupoegade suure palvekirjade aktsiooni algul 1864. aasta mais nõuti esmajärjekorras vallakohtu vabastamist mõisavõimu alt ja uut kogukonnaseadust. Täie jõu leidis kogukonnareformi nõudmine 1864. aasta suurmärgukirja projektides ja lõplikus tekstis. Et tollal oli Liivimaal kogukonna tähtsaimaks organiks kogukonna ehk vallakohus, kes omas nii administratiiv- ja politsei- kui ka kohtuvõimu, siis tekkis suurem jagu lahkarvamusi sellest, et mõisnik ahistas viimase tegevust ja püüdis seda omalt poolt meelevaldselt mõjutada. Seepärast ongi 1864. aasta palvekirjade-aktsiooni

Koostööst saab edu ja arengu võti

- ▶ Suurmärgukirja algvariandile allakirjutajate eesotsas on kõigi 24 valla kohtumehed.
- ▶ Et vallakoht ei ahistanud üksnes oma mõisnik, vaid ka kihelkonna-, kreisi- ja sillakohtunik, siis tõi see asjaolu kaasa nendegi kohtute reformimise nõude. Nii põimusid uuenduste taotlused kogukonna ja kohtute alal ning nad esitati ametivõimudele harilikult koos.
- ▶ Võitlus vallakohtu sõltumatuse eest oli ühtlasi võitlus kogukonnareformi eest, võitlus mõisnike vastu talurahva ühiskondlik–poliitilises elus.

Teatavasti anti kõnealune märgukiri palvekirja kujul eesti talupoegade saatkonna poolt audientsil Tsarskoje Seloos 9. novembril 1864 üle Aleksander II-le

- ▶ Dokumendist olevat soola-leiva peal esitatud lühike kokkuvõte, mille keiser kohe läbi lugenud. Pole konkreetselt teada, mida see väljavõte sisaldas. Võib aga arvata, et temas oli kirja pandud ülalmärgitud taotluste formulatsioonid, nn. palvepunktid.
- ▶ Seejuures võis väga hästi juhtuda, et eriti tugevasti pääses kõlama II palvetegrupi alguses seisev ja väga lühidalt ning selgelt väljendatud nõue vallakogukondade ja -kohtute vabastamiseks mõisniku võimu alt.

Võitlus jätkub:

kindralkuberner Suvalov kirjutas märtsi
algul 1865 rüütelkondadele saadetud ettepaneku
sissejuhatamiseks järgmist:

- ▶ «Tema majesteet keiser on mõnede hiljuti avaldatud kartuste tõukel suvatsenud mind kõigekõrgemana käskida Läänemereprovintside aadlile teada anda, et agraarsuhete arenemine ja lõplik sättimine peab toimuma vaba kokkuleppe printsiibi ja mõisnike omandi muutumatul alusel.
- ▶ Seejuures on Tema majesteet siiski heaks arvanud avaldada mulle kiireks ja tingimatuks täitmiseks kõige kõrgemat tahet korraldada talupoegade riigikodaniku- ja kogukonnasuhted uutel, mõisniku mõjust sõltumatutel alustel.»
- ▶ Edasi märgib Suvalov, et mõisnike mõju vallakogukonnale avaldub põhiliselt kolmel viisil: 1) õigusemõistmises kehtiva talurahvakohtukorralduse mitmesuguste sätete;
- ▶ 2) politseihalduses mõisapolitsei praeguse organisatsiooni ja kompetentsi kaudu; 3) majandushalduses mõisnike praeguse mõju kaudu vallakogukonna majanduslikule administreerimisele

Kindralkuberner paneb omalt poolt ette:

- ▶ Kõik kogukonna majanduslikud küsimused anda täielikult ja eranditult kogukonnakoosolekute (täiskogude) kompetentsi ning neile lisaks ka mõned ülesanded nekrutikohustuse, maksunduse ja vallaametnike kontrollimise alalt.
- ▶ Kogukonnakoosolekust osavõtjate arvu soovitakse piirata nii, et sinna pääseksid üksnes taluomanikud ja –rentnikud, maata rahval oleks aga kõigest üks esindaja umbes 20 täisealise maksumaksja kohta.
- ▶ Kogukonna täidesaatvale võimule soovitab kindralkuberner anda rohkem iseseisvust. Senise kahe üheõigusliku eestseisja asemel tuleks Liivimaa valdades ametisse panna üks suuremate õigustega ja ühe abiga ning kolme eestseisjaga **vallavanem**.

Tegelikult oli vallakogukonna reformi projekt sellel kujul, nagu kindralkuberner ta Peterburi esitas, balti saksa ringkondade laialdase kollektiivse töö vili, millest võttis osa kuni 200 isikut

- ▶ Olgugi et neist enamiku kaastöö piirdus üksnes kriitiliste märkuste tegemisega, jäi otseste koostajate hulk veel küllaltki arvukaks. See tõsiasi näitab, kui tähtsaks pidasid balti sakslaste ringkonnad vallareformi seaduse projekti väljatöötamist. Võib üsna julgesti väita, et seni polnud ühegi teise seadusprojekti väljatöötamiseks nii laialdast ametnike hulka mobiliseeritud.
- ▶ Ainukesed, kes eemale jäeti, olid need, kelle jaoks seda uut seadust tehti – talupojad.
- ▶ Pingutustele vaatamata ei jõudnud kindralkuberner ja rüütelkonnad siiski kõigis üksikasjus kokkuleppele. Sellepärast lisati 20. jaanuaril 1866 Siseministeeriumi saadetud vallaseaduse projektile ka aadli kritiseerivad märkused.

Läänemeremaade Komitee kui kõrgem eriorgan Baltikumi küsimustes:

- ▶ Pani ette kehtestada uus seadus 1. oktoobril 1866 ajutiselt, katseks, tähtajaga kuus aastat.
- ▶ 19. veebruaril 1866, s. o. sisekubermangudes pärisorjuse kaotamise viiendal aastapäeval, kinnitas Aleksander II Balti kubermangude vallaseaduse projekti ja Läänemeremaade Komitee selle ettepaneku.
- ▶ Vallakogukonna seaduse tõlkis tallinna murdesse Fr. R. Kreutzwald, mille eest talle anti teenetemärk.
- ▶ Seadus trükiti kõige enne Eestimaal (Tallinnas) pealkirja «Makoggukonna Seadus Baltia–merre kubermangudele: Ria–, Tallinna– ja Kuramale» all;
61 Liivi–

Liivimaal avaldati seadus 25. mail 1866:

- ▶ kubermanguvalitsuse patendina nr. 37 üheaegselt saksakeelse tõlkega.
- ▶ Vallaseaduse elluviimiseks andis uus kindralkuberner krahv Eduard Baranov 29. juunil 1866 erilise teostamisinstruktsiooni.
- ▶ Vallakogukonna reformi oluliseks osaks on ka 11. juunil 1866 keisri poolt kinnitatud Läänemerekubermangude valdade heaolureeglid, mis kehtestati samuti alates 1. oktoobrist 1866, katsena kuueks aastaks.

Kuidas hinnati omal ajal vallareformi, mida oodati temast?

- ▶ Ent üsna varsti olid kahtlejad (eelkõige mõisnikud), kes kuulutasid ette talupoegade võimetust omavalitsuse alal, mõisnike autoriteedi kadumist ja igasuguste korratuste tekkimist, sunnitud oma arvamust muutma. Juba reformi tegelik ellurakendamine, eriti uute organite loomine 1. oktoobrist 1866 kuni 1. jaanuarini 1867 kulges üldiselt rahuldavalt ega toonud mingeid suuremaid korratusi.
- ▶ Eestikeelses ajakirjanduses, niipalju kui teda oli, leidis reform põhimõtteliselt väga heatahtlikku vastuvõttu, isegi liialdatud ülistamist. Nii arvas «Eesti Postimees», et «uus koggokonnaseadus on meie wanna seadusse kõrvas otsekui klaas akkendega kamber rehhe toa kõrvas», ta on «jälle hea tükkikesse meie seisust kerkida lasknud» ja on «wägga kallid assi; sest temma seab rahwast enam omma jalgade peale, et wõib isse ennast omma wallitud meeste läbbi wallitseda».

Mõistagi lisandusid sellele ka mõned konkreetset soovitused ja ettepanekud, eriti väiksemate valdade ühendamiseks ja vallamajade ehitamiseks mõisaist eemale

- ▶ Avaldati isegi arvamust, et seadus on ajast tublisti ette jõudnud ja võiks koguni Preisi seadusandlusele eeskujuks olla.
- ▶ Üksikuist rakendamisel esinenud puudustest ja talupoegade kogenematusesest hoolimata loodetakse, et ka siin kulgeb areng «läbi öö valgusele».
- ▶ Kõrge hinnangu 1866. aasta kogukonnareformile, eriti aga uuele vallaseadusele andis C. R. Jakobson. Ta nägi temas uue ajajärgu algust rahva ajaloos, võrdles teda päikesega ja osutas tema rakendamise positiivsetele tulemustele.
- ▶ «Kümne aasta eest tagasi,» kirjutas C. R. Jakobson 1878. aastal, «kui uus seadus välja tuli, vallad mõisade alt lahti ja omaenese valitsusele said, siis oli nagu suur koorem iga meie maa ausa inimese südame pealt ära võetud. Eesti rahvas hõiskas, sest nüüd alles oli tõsine vabadus kätte tulemas, mida siinmaale ainult nimepidi meie maal oli tuntud.

Mitmelt poolt kardeti, et asjad nüüd kohe kõik täitsa nurja saaksid minema

- ▶ Kõik läks aga paremini edasi, kui keegi ette oleks uskuda võinud.» Niipalju kui C. R. Jakobson olevat rahvaga kokku puutunud, leidnud ta, et viimase hinnang vallareformi kohta olnud alati positiivne. «Kusagil ei ole meie teist otsust meie kogukondade isevalitsuse kohta kuulnud ega lugenud,» kirjutas ta 1880. aastal, «kui üksi seda, et asjad meie kogukondades uue seaduse all paremini edasi on läinud, kui seda keegi ette võis arvata.»

Viljandi Eesti Lauluselts «Koit» kirjutas avalduses otseselt, et

- ▶ «meie kallis uus kogukondade seadus, mis, nagu meie Eesti rahwa tõsine eluõnne alus, juba nähtawalt palju tulu on toonud....»
- ▶ Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi aadressis, mis kannab tema esimehe C. R. Jakobsoni jt. allkirja, rõhutatakse: «Meie talupoegade elu on ennast wiimaste aastate sees ütle mata suurelt muutnud, ning nimelt sellest ajast saani, kus meie wallad oma walitsuse ise enese kätte saiwad ...»
- ▶ Ainult tänu uuele vallaseadusele said tegelikus elus võimalikuks mõnedki seni ennekuulmatud tõsiasjad. Orajõe kogukonnakohus näiteks kihutas 1884. aastal reformieelse õiguse alusel kohtulaua taha kippunud paruni sealt minema ja sarjas ta õige rünnasti l... asti esimesti läbi

Eesti kogukondliku halduse ja kohaliku omavalitsuse ajalugu vajab põhjalikku, süstemaatilist ja sisulist uurimistööd

- ▶ Alus eestlaste elu uuele enesekorralduse etapile oli loodud. Edasi sõltus suures osas kas sellega ka sisuliselt toime tuldi
- ajalugu näitab et kokkuvõttes suurepäraselt. Suur tänu neile kõigile!
- ▶ Tänu meie eelnevate põlvkondade vaimujõule ning visadusele loodi Eesti Vabariik ning 25 aastat tagasi ma selle ka taastasime – mõlemal juhul vundamendis kohalik omavalitsus, mille loomisel ja arendamisel oli 1866. aasta nn vallaseadusel ülimalt suur osatähtsus.

Kas oleme lugupidavad oma ajaloo ning varasemate põlvede töö vastu?

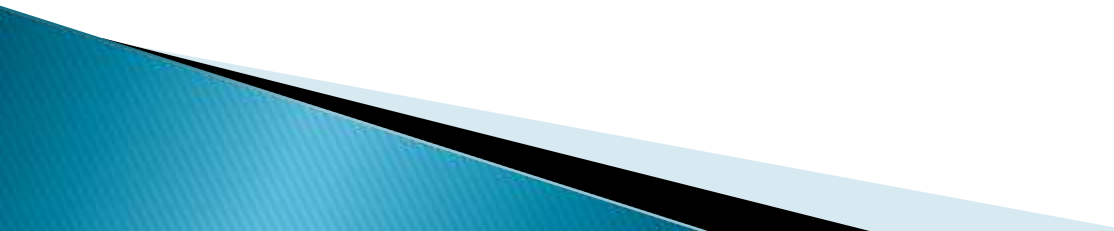
Õnneks on olemas mõned uuringud, mis annavad meile võimaluse paremini mõista – mis ning kuidas meie kogukondliku halduse ajaloos on toimunud. See aga omakorda aluseks edasiste tegevuste kavandamisel.

- ▶ Lisaks allikatele mis ilmusid kuni 1940. aastani, on selles osas väga tänuväärsed ka näiteks August Traadi, Toomas Anepaio ja Marten Seppeli uuringud. Samuti on ilmunud mitmeid käesoleva ettekande autorite poolt.
- ▶ Samas tuleb tunnistada, et vastav töö on ilmselt mittepiisav ning viimane aeg oleks selles osas teha põhimõtteline muudatus.

Tuntud riigimees ja professor
Jüri Uluots

**Kohaliku omavalitsuse ajalooline koht Eesti
riigi ja rahva arengus võetakse kokku tema
artiklis**

**„Omavalitsuste tähtsus Eesti
ajaloolisest seisukohast” (1933)**

Professor Jüri Uluotsa kuulus seisukoht

„...Üks Inglise kuulus jurist ütles, et ei ole vägevamat asutust, mis võiks võistelda oma vanaduse, tähtsuse ja mõjukuse poolest sellega, mida esitab endas Inglise parlament. Seda ütelist võib kohandada ka Eestile. Ei ole õiguslikku põhimõtet, mis võiks Eestis võistelda omavalitsuse ideega vanuselt, pidevuselt ja kasvatuslikult. Eesti omavalitsus on olnud nurgakiviks, millele praegune aeg tugineb”.

EESTI KOHALIKU OMAVALITSUSE TAASTAMINE AJAKIRJAD MAAOMAAVALITSUS; EESTI LINNAD

- ▶ TEGELIKULT ALATES 1987 – VÄGA OLULINE OLI LEIDA INFORMATSIOONI (KIRJALIKKE ALLIKAID , ÕIGUSLIKKE MATERJALE, KOHTUMISI INIMESTESTEGA), mis toimus Eestis kuni 1940.
- ▶ Ajalugu tundus alul muinasjutuna – kas see kõik oli reaalselt olemas ja võimalik?
- ▶ Tegelikult tuli protsess võimalikult palju “tagasi pöörata”, vastassuunas kui 1940

ELL & EMOL loomisest ja arengust kuni 1940

- ▶ 1920 loodi ELL
- ▶ 1921 toimus Siseministeeriumi Omavalitsusasjade Peavalitsuse poolt kokku kutsutud maakonnaomavalitsuste esindajate konverents, mis tunnistas tarvilikuks MAAKONDE LIIDU ASUTAMISE
- ▶ Valiti ka vastav ajutine komitee, mis pidi liidu ellu kutsuma ning konverentsi otsuseid ellu viima hakkama.

EML õiguslik staatus & registreerimine

- ▶ Kohus jättis liidu esimesel katsel registreerimata – taolist ametiasutist võivat ellu kutsuda üksnes seaduslikul teel. Vastavat seadust aga ei olnud.
- ▶ 1922 siiski liit registreeriti kui selts või ühing. Nimelt puudusid rakendusmäärused – üldiseks aluseks Vene Ajutise Valitsuse 1917. aasta Eestimaa kubermangu administratiivse valitsemise ja omavalitsuse korraldamise seadus.

26. märts 1926 – Omavalitsuste liitude seadus

- ▶ Uus õiguslik alus ning Vabariigi Valitsus sai liidu põhikirja registreerida. Liidu ülesanneteks: hoolitseda Eesti maakondade ja valdade majandusliste ning kultuuriliste ülesannete võimsama täitmise eest; ühtlustada maaomavalitsuste tegevust ja kaitsta nende ühiseid huvisid ja laiendada omavalitsustegelaste teadmisi.

Oma ajakiri – MAAOMAVALITSUS

- ▶ Liit oli aktiivselt toimima hakanud.
- ▶ 20. novembril 1923 ilmus esimene number ajakirja MAAOMAVALITSUS –EML häälekandja
- ▶ Teemadeks näiteks: kohalikud maksud, koolimajade remont; ka viinamüügi korraldusest, samuti sõjaväele kõlblike hobuste registreerimisest; liidu juhtorganite tegevusest; õigusnormidest ja kohtulahenditest; seega kõigist olulisest
- ▶ Hobustega üldse mitmeid probleeme – näiteks pahandusi vallavanematel, kes väärkasutasid valda hobust – tegid lisaks ametisõitudele ka isiklikke sõidu- ja

ELL ja EMOL-i suhted; koostöö riigiga

- ▶ 19. september 1920 oli loodud Eesti Linnade Liit;
- ▶ EML/EMOL head koostöösuhted;
- ▶ Suhted riigiga aga kujunesid keeruliseks – lahendusteede otsimiseks kutsuti ühiselt 1924 kokku I omavalitsustegelaste kongress;
- ▶ Leiti, et probleemide põhjus peitub valitsuses, eelkõige nende saamatuses näha koos uute ülesannetega ette ka vajalikke tulusid; omavalitsuste õigusi

EMOL liikmed & koostöö liidu 1935. aasta tegevuse ülevaatest

Aruandeaastal kuulusid Liitu 258 vallaomavalitsust ja kõik ajutised maavalitsused, peale Saaremaa ajutise maavalitsuse, kes ajutiseks eemale jäänud ja töötas Liitu tagasi tulla. Aasta kooksul tulid Liidu liikmeteks juurde 2 vallaomavalitsust, Liitu koondumata jäid 111 vallaomavalitsust. Kuid Liit teotses ühtlasi ka selle ajutise maavalitsuse ja nende vallaomavalitsuste huvides, kes tema liikmeteks seni veel koondunud ei

Diskussiooni objektidest

- ▶ Vaja arendada Eesti oma õiguskorda – senini kehtisid paljud Vene riigi õigusaktid
  - ▶ Rahulolematus maaomavalitsuste tegevusega, näiteks 3 suunda:
    - tsentralistlik; radikaalne detsentraliseerimine;
    - tsentraliseeritud detsentraliseerimine;
- Vallad kujundada elujõulisteks – HTR!
- EMOL ja ELL püüdsid esindada oma liikmete huve.
- Diskussioon keeruliseks – 1934!

Riigi ja omavalitsustegelaste uue aasta kokkutulek

- ▶ 17.01 1935 Estonias koos riigi ja kohaliku omavalitsuse juhid, kokku üle 1300 inimese. Kõned pidasid riigivanem Päts, ülemjuhataja Laidoner jt riigijuhid.
- ▶ Kavas uus põhiseadus, ette valmistada kohaliku omavalituse reformid jne

EMOL esimees H. Lauri oma ettekandes

Omavalitsused on olnud hälliks kus kasvas ja arenes Eesti rahva enesekorraldamise tahe ja rahvuslik meelsus;

Omavalitsustegelased loodavad, et need suured ümberkorrasldused ja reformid, mis seisavad ees omavalitsuse alal, sünnivad vaimus ja suunas, mis on vastuvõetavad omavalitsuste seisukohalt ja vastavad meie tegeliku elu nõuetele ...

Uued ajad, põhiseadus, seadused, reformid

- ▶ Uue põhiseaduse ettevalmistamine, sh kohaliku omavalitsuse osa – välja klausel “niivõrd kui selleks ei ole loodud eriasutusi” – et välistada omavalitsuste likvideerimise võimalust (Maaomavalitsus 1937, nr 6)
- ▶ Seadustati II tasandi omavalitsus, kutseomavalitsus jne
- ▶ Vallaseadus, linnaseadus, maakonnaseadus, HTR (üle 100 valla likvideedriti, valdavalt alla 2000 elaniku)

ELL & EMOL uued põhikirjad

- ▶ Uued seadused – liitudele kohustuslik, avalik-õiguslik iseloom;
- ▶ Liidud koostavad uued põhikirjade projektid – Siseministeerium oma versioon; liidud ei ole paljude põhimõtetega nõus. Valitsus kiidab ikkagi projekti heaks – 30.05.1940

Riigi poolne kontroll ja järelevalve

- ▶ ELL JA EMOL tegutsevad Siseministeeriumi järelevalvel, kellel on õigus nõuda liidu esimehelt ja juhatusest ettekandeid liidu tegevuse kohta ja lasta revideerida liidu tegevust
- ▶ Valitsusel on õigus siseministri ettepanekul seisma panna ELL/EMOL üksiku või kõigi organite tegevus ...

21.06.1940, nn Varese valitsus & liitude likvideerimine

- ▶ ELL & EMOL pöörduvad nn uue valitsuse poole, et taaskehtestataks 1926. aasta liitude põhikirjad, mida nn valitsus ka teeb (juuli algus, veel kehtib formaalselt EV õiguskord; avalik Eesti Vabariigi võimu institutsioonide likvideerimine veel olemata;
- ▶ 17.08.1940 – Varese valitsuse otsus – likvideerida ELL & EMOL. Õiguslik alus selleks aga täielikult puudus – uuesti kehtestatud 1926. aasta põhikirjad välistasid selle. Uue võimu jaoks aga ei omanud õiguskord enam sisulist tähendust.
- ▶ Ei päästa ka see, et viimane 20.08.1940 ilmunud Maaomavalitsus avaldab NSVL konstitutsiooni!

Kirjanik Karl Ristikivi kõnest Stockholmis
Eesti Vabariigi 50. juubeli aktusel 1968.
aastal

**Meid on sageli nimetatud
sõjaõhutajateks – ja just nende
poolt, kelle endi kogu võim toetub
relvadele. Nagu me ei teaks, kui
palju on kannatanud eesti rahvas
hiiglaste omavahelise võitluse
jalus. ...**

**► Ei, meie ainus relv on meie sõna ja
meie õigus.**

UUE AJA KOIDIK – MILLEST ALUSTADA?

Pea 50 aastat möödus: VÕIMALUS OLI UUESTI ALUSTADA. SELLEKS AGA TULI ÕPPIDA – NII EESTI AJALOOST KUI KA TEISTELT, ERITI NAABRITELT?

AVASTASIME VÕLUSÕNA – TASAKAAL! SEDA NII ÜHISKONNAS TERVIKUNA KUI KA KÕIGIS TEMA OSISTES. KUI TASAKAALU EI OLE, SIIS VAJUB VÕI VAJUTATAKSE SÜSTEEM KOKKU.

NII JUHTUS NL-s – ühe partei, rahvuse, keskvõimu monopol (vähemalt püüd seda kehtestada)

Ka riigi keskvõim vajab tasakaalustamist – selleks ongi kohalik omavalitsus – Viljandi linnapea Maramaa, KOV ja keskvõimsus!

AJALOOLINE KOGEMUS, TÄNAPÄEV, NAABRID & UUED VÄLJAKUTSED

- SAABUSIME MARATONIRAJALE 1918, kui paljud riigid olid juba sadu ringe ees – 1940 olime jõudnud keskmiste hulka;
- Siis pea 50 aastat pausi, millega taas 50 ringi maas;
- Mis edasi – kusjuures sellel maratonil finisit ju ei olegi; vaid joogipeatused ...
- Eesti KOV süsteemi taasloomise eeskujud on pidevalt edasi arenened – meil aga toimub paljuski paigaljooks (näiteks Soome, Taani, Rootsi)
- 4 KOV autonoomiat & nende mõju
- Eesti KOV süsteemi baasiks siirdemudelite raames väljaarendatud alused.
- Lisanduvad probleemid: näiteks tulubaas, milles 1% kohalikke makse, jätkuv tsentraliseeriv trend jms

MIS ON STRATEEGILISELT OLULINE?

Küsimus on selles, mitte ainult **mida teha** (ideed) vaid **kuidas teha ja ellu viia?**

Esitatud on ju pea iga Eesti valituse poolt mingid avaliku halduse, sh KOV reformimise ideed – aga peale `90 aastate alguse ei ole neist ükski ellu viidud

Nüüd on toimumas haldus–territoriaalne reform, kuid üksnes sellest ilmselt ei piisa.

Oluline seega lahti mõtestada – mis on peamised probleemid, miks ja mida me teeme, mis on sisulised eesmärgid?

Milles on põhilised küsimused või kas üldse on küsimusi?

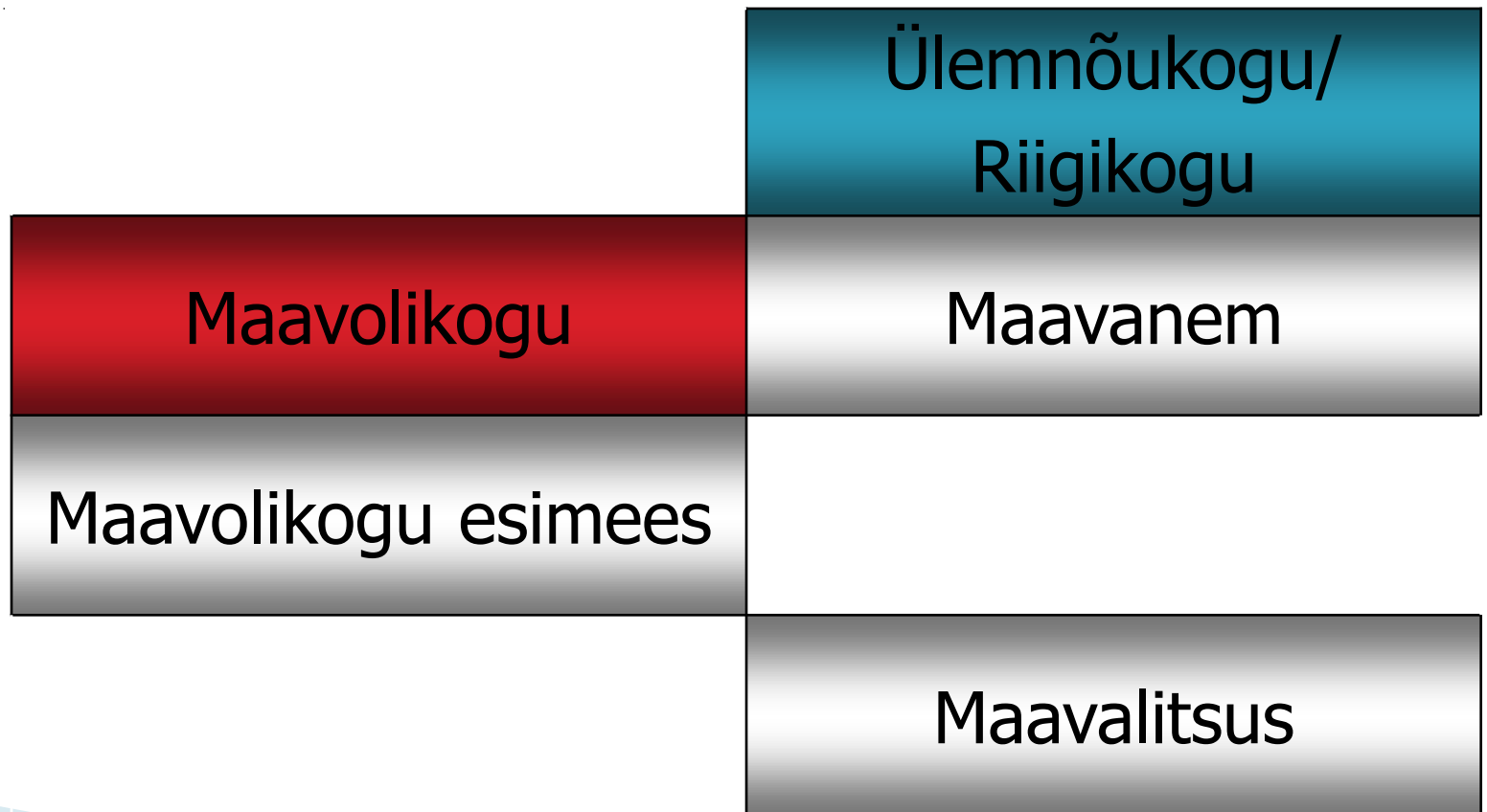
- ▶ Ulf Johanson (Rootsi) – strateegiline planeerimine Eestis nõrk ja kohati puudub täielikult
- ▶ Milline on Eesti KOV poliitika ja kas keegi on teda kohanud?
- ▶ Kui seda ei ole, siis kes peaks selle välja töötama ja ellu viima?
- ▶ Milline oleks selle võimalik sisu ning ajaline raamistik, näiteks EV 100 & KOV – aastaks 2018?

OLULISEMAD ÕIGUSAKTID

- ▶ KOHALIKU OMAVALITSUSE ALUSTE SEADUS
10.11.1989
KOV VALIMISED 10.12.1989
EDASI 1992:
  - ▶ Eesti Vabariigi põhiseadus, sh XIV peatükk, suures osas aluseks Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtted-ka koostöö säte
  - ▶ 1993: Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus
  - ▶ 2002: Kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seadus

Eesti omavalitsussüsteem 1989–1993

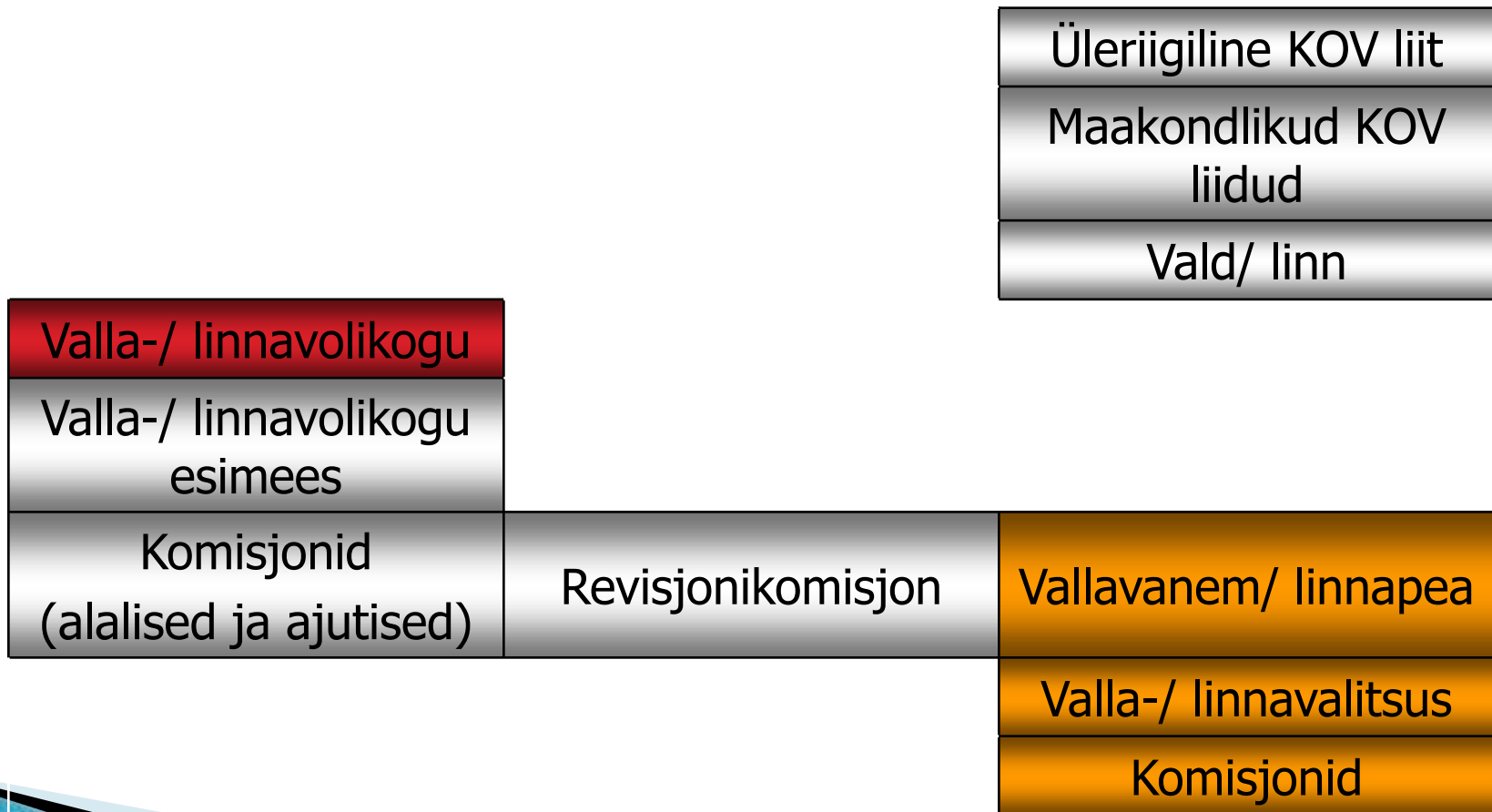
Kesk- ja KOV teine tasand

Eesti omavalitsussüsteem 1989–1993 KOV esimene tasand

Valla-/ alevi-/ linnavolikogu		
Valla-/ alevi-/ linnavolikogu esimees (samaaegselt valla-/ alevivanem/linnapea)		
Valla-/ alevi-/ linnavalitsus	Volikogu komisjonid	Revisjonikomisjon
Valitsuse komisjonid		

Eesti omavalitsussüsteem 1993/2002 – 2011

Riigi ja KOV suhteid ning arengut mõjutavad tegurid

Riigi & KOV ajalooline arengukäik

- ✓ Traditsioonid, väärtused, mõttelaad
- ✓ Elanike paiknemine
- ✓ Läbiviidud reformid
- ✓ KOV üksuste suurus
- ✓ KOV struktuur
- ✓ Riigi ja kohaliku omavalitsuse suhted

Professor Wolfgang Drechsler

**„Avaliku halduse alused.
Valimik Euroopa esseid”,
Tartu Ülikooli kirjastus (1997)**

Prof. Drechsler 1

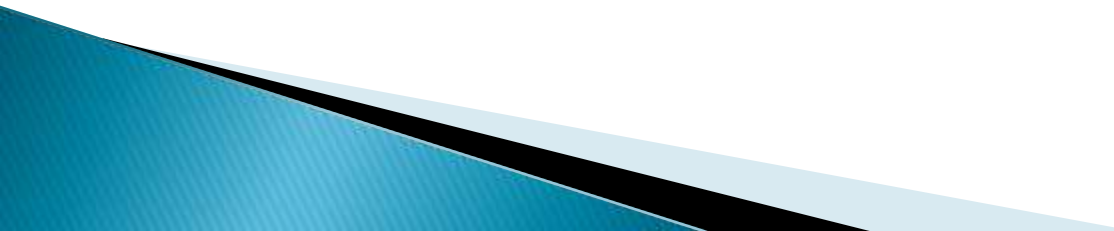
“Vaatomata mõningatele püüetele reforme jätkata, on praeguseks 1989.–1992. aastate reformide ning muudatuste hoog ja ind Eestis suuresti raugenud ning seda mitte ainult riigiasjades. Siiski ei ole ka mõttekas läheneda asjadele nii, et tuleb jätkata kõigest hoolimata, sest – jättes kõrvale Eesti peaaegu uskumatud edusammud ja selle, et ka Läänes ei ole kõik mitte nii väga suurepärane – asjad ei ole siin nii hästi, nagu nad peaksid ja mis kõige tähtsam, nagu nad võiksid olla.

Prof. Drechsler 2

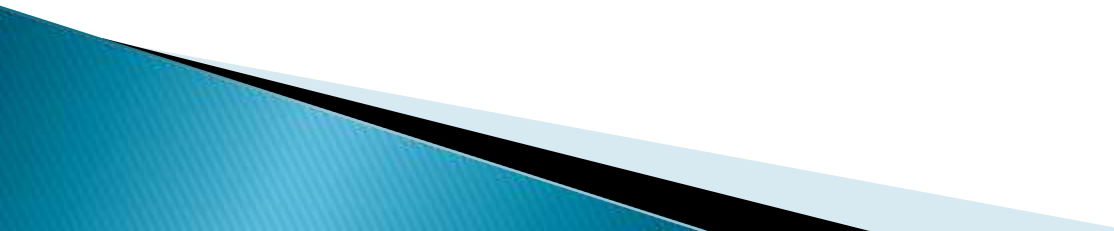
Kõige olulisem ülesanne, mis Eesti ees seisab, on **taastada või uuesti luua riigikontseptsioon**, riigi kui polise, kui inimkoosluse kontseptsioon. Eesti valitud tee, demokraatia, peab saama tõelise sisu ja tähenduse ning ka valitud moodus majanduselu korraldamiseks – (enam-vähem vaba) turumajandus – ei toimi ilma hästitoimiva riigita. Väidetavalt on kõik suuremad probleemid, mille ees Eesti praegu seisab, seotud küsimustega, mis või milline peaks olema riik.“

Ülemnõukogu OTSUS 8. augustist 1989.a

Uue avaliku halduse loomise õigusakt
„Haldusreformi läbiviimisest Eesti
NSVs”, milles sätestati, et 1990-1994
tuleb läbi viia haldusreform.

Haldusreform pidi hõlmama:

- „1) rahvavõimu vabariigisisese detsentraliseerimise omavalitsuslikele juhtimistasanditele ning riikliku ja omavalitsusliku juhtimise kindlapiirilise eristamise;
  - 2) territoriaalse haldusstruktuuri reorganiseerimise. Haldusreformi alustamise tähtajaks on 1. jaanuar 1990 sellest hetkest jõustuva seadusandluse alusel”.
-

Kehtestati, et:

1

- ▶ „... haldusreformiga luuakse ... **kaheastmeline haldusstruktuur**, mis on kogu vabariigi territooriumi ulatuses ühtne ja ühetaoline. **Esmase haldustasandi moodustavad omavalitsuslikud vallad, alevid ja linnad, teise tasandi**, mis on üheaegselt nii omavalitsuslikuks kui ka riikliku juhtimise regionaalseks tasandiks, **maakonnad ja vabariiklikud linnad**, kusjuures viimased täidavad samaaegselt ka kohaliku omavalitsuse funktsioone...

- ▶ Haldusreformi läbiviimise kohtadel tagavad kohaliku omavalitsuse **volikogud**, mis valitakse eelseisvatel valimistel vastavalt ... seadusele... Seejuures maakondade ja vabariikliku alluvusega linnade volikogud asuvad tegevusse 1. jaanuarist 1990, valdade, alevite ja linnade kui esmatasandi kohaliku omavalitsuse esindusorganid tegutsevad valimisjärgselt vastavate asutavate kogudena, vastavate valdade, alevite ja linnade omavalitsusliku staatuse kinnitamise hetkest aga volikogudena...

- ▶ **Esmatasandi haldusüksuste piirid** kuuluvad läbivaatamisele ja korrigeerimisele elanikkonna arvamusel lähtudes vastavate kohaliku omavalitsuse esindusorganite poolt, mille kinnitab ... Ülemnõukogu”.

Eesti Linnade Liidu taastamise algatamise otsus

- ▶ Ettevalmistustöö I etapi lõpetas Eesti Linnade Liidu loomise 69. aastapäeval 19. septembril 1989. aastal Tartu Raekojas kogunenud Eesti Linnade Liidu taasloomist arutav nõupidamine. Vastavalt protokollile osalesid nõupidamisel 14 linna ja alevi esindajad.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu taastamine

EMOL taasloomise ettevalmistustööd kulmineerusid **23. veebruaril 1990**, kui tuli kokku Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuse taastamise Algatav Kogu.

Protokollis märgitakse, et: „...kuulanud ära S. Lääne, R. Närska, T. Kirsi ja U. Heinla ettekanded ning järgnenud sõnavõttud Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuse taastamise kohta, otsustab:

1. Kiita heaks:

- 1) Eesti NSV Valitsuse protokollilise otsuse ning Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse projektid Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuse Liidu tegevuse taastamise kohta;*
  - 2) Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuse ajaloolis- õiguslik õiend. Esitada nimetatud dokumendid Eesti NSV Valitsusele ning Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumile, volitades Algatava Kogu seisukohti esindama dokumentide koostajad ning R. Närska ja U. Heinla.*
- 2. Kutsuda kokku Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu 2 kuu jooksul alates Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse „Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maa-omavalitsuste Liidu tegevuse taastamisest” vastuvõtmisest, arvestades seejuures, et valdade poolseteks liidu liikmeteks võivad olla külanõukogud”.*

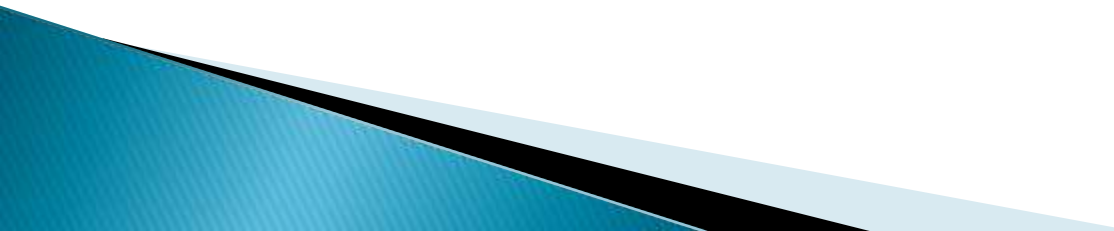
Valitsuse määrus liitude taastamise kohta

„Eesti NSV Valitsuse määrus, 1. märtsist 1990.a. nr. 46. Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuse taastamise kohta.”

Kohalike omavalitsuste ja riigi esindajate ühistegevus

2. veebruaril 1990, Tartu rahulepingu 70. aastapäeval, Tallinnas toimunud kõigi tasandite rahvasaadikute täiskogu, millel võeti vastu **deklaratsioon Eesti riikliku iseseisvuse küsimuses**.

Deklaratsiooni poolt oli enamus 3090st kohal olnud rahvasaadikust, vastu oli 101 ja erapooletuks jäi 16.

ELLi taastamisprotsess viidi lõpule 30. mail 1990. aastal Käärikul

Eesti Linnade Liidu taastamise deklaratsioonis
märgitakse:

„Balti riikides toimuv iseseisvuse taastamise protsess on
osa

XX sajandi lõpu Euroopa poliitilisest renessansist. Eesti
Linnade Liidu mitteõiguspärane likvideerimine 1940.
aasta

augustis katkestas tema tegevuse linnade ja alevite
majandusliku ja kultuurilise koostöö arendamisel ja
ühishuvide kaitsmisel. Samuti lõppes koostöö

Rahvusvahelise
Linnade ja Kohalike Omavalitsuste Liidu ning teiste
rahvus-

vaheliste organisatsioonidega. Pidades äärmiselt
oluliseks

Eesti Valdu Asutava Liidu loomine

Mitmeid asjaolusid arvestades leidis osa vallajuhte, et vajalik on ka valdade seisukohtade vahetu esiletoomine. Selle protsessi kulminatsiooniks kujunes **esimesel Omavalitsuspäeval 12. juulil 1990. a Pärnus Eesti Valdu Asutava Liidu loomine.**

Liidu esimehe asetäitjaks valiti Vinni vallavanem

Jüri Allikalt (esimeest ei valitud). Vabariigi Valitsus

registreeris liidu põhikirja 10. septembril

EMOL TEGEVUSE TAASTAMISE DEKLARATSIOON, PAIDE 29.09.1990

- ▶ Meie, Eesti maaomavalitsuste 69 volitatud esindajat ... deklareerime järgmist:
- ▶ Oleme seisukohal, et Eestis toimuva iseseisvumise lahutamatuks osaks on kohalike omavalitsuste tunnustatud tegevuspõhimõtete taastamine, koostöö korraldamine eri tasandite omavalitsuste vahel;
- ▶ Leiame, et EMOL mitteõiguspärane likvideerimine 1940. a 17. augustil katkestas maakondade ja valdade koostöö majanduse ja kultuuri alal, tegi võimatuks ühishuvide kaitse ja rahvusvaheliste sidemete korraldamise ...loeme 1921. a. asutatud Eesti Maaomavalitsuste Liidu

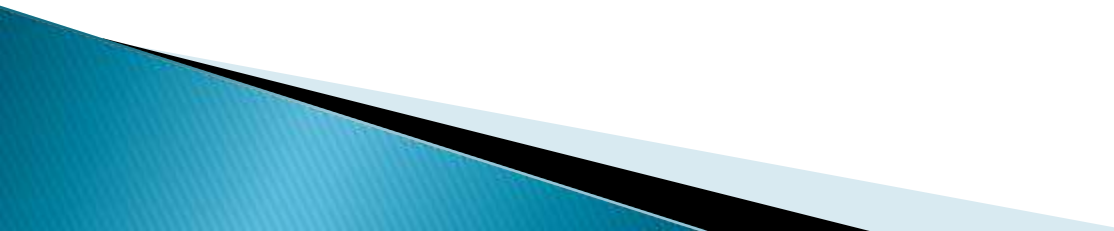
RIIGI & EMOL – ELL KOOSTÖÖ

Vabariigi Valitsuse haldusreformi komitee

- ▶ Vabariigi Valitsus moodustas haldusreformi riikliku juhtimise edasiseks täiustamiseks, omavalitsussüsteemi taastamiseks ning riigivalitsemis- ja kohaliku omavalituse organite tegevuse paremaks koordineerimiseks 11.02.1991 Valitsuse haldusreformi komitee;
- ▶ Komiteesse kuulus 21 liiget – esimees riigiminister Raivo Vare, aseesimees Vabariigi Valitsuse nõunik Sulev Lääne, liikmeteks 5 ministrit, 6 ministri asetäitjat, EMOL & ELL juhid ning teadlaste esindajad; komitee osakondades töötas 16 inimest. Sisuliselt oli tegemist reformi kavandava ja Valitsuse istungitele valdkonna küsimusi ettevalmistava ja valdkonna tegevust koordineeriva institutsiooniga;
- ▶ Komiteel oli 6 valdkonna olulisemates küsimustes tegutsevat komisjoni, kuhu kuulusid samuti nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse ja teadlaste vastutavad esindajad; samuti olid operatiivsetes küsimustes töörühmid.

ELL, EMOL ja EVAL võtsid vastu
**ühisavalduse Põhiseadusliku
Assamblee moodustamise ja töökorralduse
kohta.**

Avalduses märgitakse muuhulgas, et
tugev riiklus tugineb omavalitsustele ja
tehti ettepanek kaasata assamblee
tegevusse ka omavalitsused.

ELL, EMOL ja EVAL ühisavaldus Põhiseadusliku Assamblee moodustamise ja töökorralduse kohta

Ühtlasi tegid liidud ettepaneku: „1. Kaasata Põhiseadusliku Assamblee tegevusse valdade, alevite, linnade ja maakondade esindajad kas vahetult või vastavate omavalitsusliitude kaudu. 2. Enne põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele panemise otsustamist vastavalt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 3. septembri 1991.a. otsusele „Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannetest ja töökorraldusest” p.5 esitada projekt seisukohavõtuks kohalikele omavalitsustele kas vahetult või nende liitude kaudu. 3. Elanike paremaks informeerimiseks ning kaasamiseks põhiseaduse loomisse anda teabevahendites pidevalt informatsiooni assamblee tegevusest ning arutlusalustest põhiseaduse sõlmküsimustest”.

Omavalitsusliitude välissuhted: Põhjamaad ja Balti riigid

Esmatähtsad olid kontaktid **Põhjamaadega**, alguses eriti Soome kohalike omavalitsuste ja nende liitudega. Samuti oli proiriteediks **Balti riikide koostöö**. Lisaks sisulistele küsimustele aitasid Soome kolleegid meil uuesti luua kontakte rahvusvaheliste kohaliku omavalitsuse institutsioonidega, nt IULA (Ülemaailme Kohalike Omavalitsuste Liit) esindajatega.

ELL oli IULA liige kuni 1940. aasta suvesündmusteni ja järelilikult oli meil õigusliku järjepidevuse alusel alust jälle sinna kuuluda.

Juba 1990. a osales ELLi delegatsioon (koosseisus T.Mendelson, S. Lääne, A. Sillanpää) Soome Linnade Liidu kutsel

Omavalitsusliitude välissuhted: Euroopa Nõukogu

Mitmesugust õiguslikku ja poliitilist materjali saadeti sealt juba 1990. a., aktiivsemaks muutusid kontaktid peale Vilniuse 1991. a. veretööd.

19. märtsiks 1991 kutsuti Strasbourgi kolme Balti riigi kohalike o
omavalitsuste Liitude juhid. T. Mendelsonil oli võimalus esineda **Euroopa
Nõukogu (EN) Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Kongressi**

(siis veel Alalise Konverentsi – CLRAE) plenaaristungil. Leidis aset rida
ametlikke ja mitteametlikke kohtumisi erinevate riikide esindajatega.

Olulisim oli kohtumine **Euroopa Nõukogu peasekretäri Catherine
Lalumiere`ga**. See visiit leidis olulist vastukaja ka Eestis nii Ülemnõukogu
ja Valitsuse hulgas kui ka Välisministeeriumis. C. Lalumiere`le saadeti

Ülemnõukogu esimehe Arnold Rüütli ja peaministri Edgar Savisaare
pöördumised ning **ELL sai CLRAE vaatlejaliikmeks**. EN soovis toetada

Balti riikide püüdlusi praktiliselt, kuid N Liidu vastuseisu ja poliitilise
situatsiooni arvestades kasutati selleks erinevaid võimalusi – üks
olulisemaid

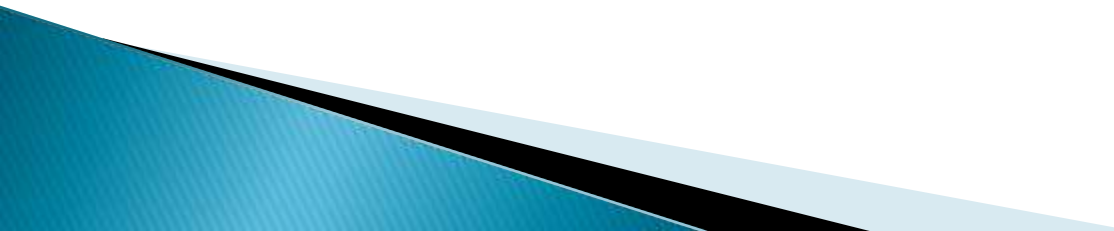
oligi koostöö kohalike omavalitsuste ja nende liitude kui demokraatlike
institutsioonide kaudu.

CLRAE president Lucien Sergeant

“ ... in Tallinn it was clear that Estonian local-government institutions were operating very democratically.”

“ ... Tallinnas oli selge, et Eesti kohaliku omavalitsuse institutsioonid tegutsevad väga demokraatlikult.”

JUULI 1991

Sõprusvallad & –linnad

Kui enne 1990. a olid ainult üksikute linnade välismaal sõpruslinnad, siis paari aastaga see arv tõusis märgatavalt. Juba üksnes Soomes oli meil üle saja

sõpruslinna ja –valla. Lisandusid Rootsi, Saksamaa Liitvabariik, Taani, Suurbritannia, Holland, Norra, USA jt.

1991. a augustis kavandati Pärnus läbi viia esimene Soome ja Eesti sõprusvaldade ja –linnade kokkutulek.

Vahetult kokkutuleku eel toimusid Moskvas teatud sündmused, mistõttu osavõtt kujunes tagasihoidlikuks, kuid üritust ära ei jäetud.

20.08.91

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU OTSUSE EELNÕU –1

- ▶ **Kohaliku omavalitsuse organite ja omavalitsusliitude kohta**
- ▶ Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, märkides kohaliku omavalitsuse organite erilist tähtsust Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisel, o t s u s t a b:
- ▶ 1. Kõigil kohaliku omavalitsuse organitel jätkata oma tegevust ning lähtudes Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 19. augusti 1991.a. avaldusest riigipöörde kohta NSV Liidus, juhinduda Eesti Vabariigi seadusest "Maavanema ja vabariikliku linna linnapea pädevuse laiendamisest".

20.08.91

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU OTSUSE EELNÕU – 2

2. Teha ettepanek Eesti Linnade Liidule, Maaomavalitsuste Liidule ja Valdu Asutavale Liidule koordineerida kohaliku omavalitsuse organite tegevust olukorras, kus Eesti Vabariigi riigiorganite tegevus on takistatud.

3. Eesti Vabariigi Valitsusel koostöös kohaliku omavalitsuse organite ja käesoleva otsuse punktis 2 nimetatud omavalitsusliitudega töötada läbi küsimused käesoleva otsuse punktis 1 nimetatud seaduse ja käesoleva otsuse täitmiseks.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu

esimees A. RÜÜTEL

Tallinn, " " augustil 1991.a.

Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe volikogude tegevus

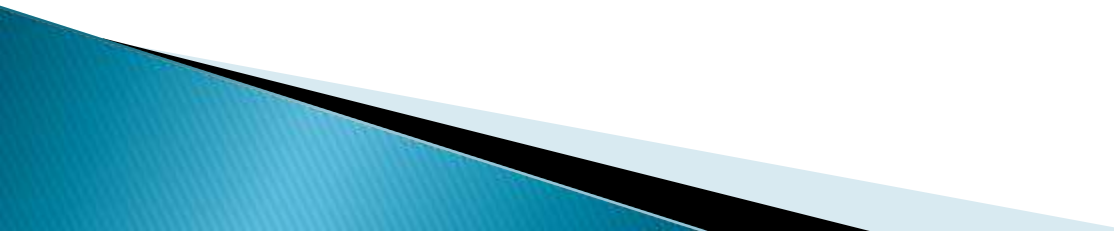
- ▶ Nimetatud volikogude tegevus lõpetati seoses nende ühiskonda destabiliseeriva tegevusega.
- ▶ Sisse seati Vabariigi Valitsuse otsene kontroll nende kolme linnavalitsuse tegevuse üle.

Leedu Ülemnõukogu otsus Leedu Vabariigi kohalike omavalitsuste tegevusest erakorralistes tingimustes

- ▶ Olukorras, kus Leedu Vabariigi Ülemnõukogu agressiooni või muu vägivaldse tegevuse tõttu ei saa täita oma konstitutsioonilisi volitusi, kohaliku omavalitsuse organite ja ametiisikute tegevus peatatakse kuni Ülemnõukogu eraldi otsuseni ...

IV Põhjamaade kohaliku omavalitsuse konverents

1992. a Lappeenranta

- ▶ Meie rahvusvaheliste sidemete arendamise seisukohalt oli konverentsil suur tähtsus
  - ▶ Jätkukonverents toimus Tallinnas, kus osalesid IULA ja selle Euroopa sektsiooni (CEMR) ning CLRAE juhid.
  - ▶ Eesti kohalikud omavalitsused ja nende liidud olid taas vastu võetud demokraatlike riikide kolleegide perre.
-

ÜLERIIGILINE NÕUPÄEV 11.02.1994

- ▶ Aluseks 1924. aasta kohaliku omavalitsuse kongressi idee;
- ▶ Kohal enamiku valdade ja linnade esindajad, Vabariigi President Lennart Meri, peaminister Mart Laar jt;
- ▶ Võeti vastu mitmeid dokumente, sh otsus (taas)luua kuni 1940. aastani toiminud üleriigiliste kohaliku omavalitsuse liitude koostöökogu;
- ▶ Algatada koostöökogu ja Vabariigi Valitsuse igaaastased eelarveläbirääkimised;
- ▶ Kavas oli algselt ettepanek kutsuda looma ühte üleriigilist liitu, aga konsensuse huvides piirduti ettepanekuga liitudele aktiivse koostöö küsimused läbi töötada.

HALDUS- (OMAAVALITSUS)REFORMIDE KAVAD

- ▶ Minister Peep Aru: Avalaiku halduse arendamise alused (1999)
- ▶ Minister Tarmo Loodus: Haldusreform kohaliku omavalitsuse valdkonnas (2001)
- ▶ Minister Jaan Õunapuu: Regionaalhalduse reform Eestis; sh 2.–3.09.2003. a Toilas toimunud konverents
- ▶ Minister Vallo Reimaa ettepanekud regionaalhalduse arendamiseks Eestis (2008)
- ▶ Minister Siim-Valmar Kiisleri ettepanekud haldus-territoriaalse reformi valdkonnas (2009)

Muud reformikavad, mitmed väga olulised seaduseelnõud

- ▶ Muud reformikavad – **minister Toivo Asmer, nn Sarneti reformaikava jne.**
- ▶ Kõige “noorem” reformikava: Harju maavanem Värner Lootsmanni **haldusterritoriaalse korralduse reformi komisjoni raport** 31. augustil.
Komisjoni eesmärk: välja töötada 1.09.2009 Harju maakonna haldusterritoriaalse korralduse reformi kava ja ettepanekud riigi haldusterritoriaalse reformi teostamiseks. Urmas Arumäe ülevaade komisjoni tööst.
- ▶ Olulised seaduste eelnõud:
  - Kohaliku omavalitsuse seaduse eelnõu (1999)
  - Regionaalse arengu suunamise seaduse eelnõud (2006) jt

EV President Arnold Rüütel

Linnade ja valdade päevad 18.02.2005

- ▶ Omavalitsuse arengu võtmeks on elanikke rahuldav **tasakaal ühiskonna arengu vajaduste ja võimaluste vahel ...**
- ▶ Käesoleval aastal seisavad meil ees kohaliku omavalitsuse volikogude valimised. Valimiste eel oleme me silmitsi tõsise ja murettekitava probleemiga – rahva **usaldus riigi vastu** on ohtlikus madalseisus, kasvab nende valijate hulk, kes on pettunud senises poliitikas.

EV President Arnold Rüütel

Linnade ja valdade päevad 18.02.2005

Kohtumistel valdade ja linnade juhtide ning elanikega on jäänud kõlama ka mitmed probleemid, millele lahendusi pole tänaseni leitud ning mida olete arutanud ka eile ja täna. Neist probleemidest olulisemateks pean kohalike omavalitsuste **mitteküllaldast ja ebastabiilset tulubaasi, regionaalse arengu ja halduse nõrkust, vähest usaldust riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel ning nõrka koostööd mitmes valdkonnas.**

Ajalooliselt on tunnustatud Eesti kohalikku omavalitsust kui riigi ja rahvuse elujõu ja elu kvaliteedi allikat

- ▶ Kohaliku omavalitsuse kaks olulist ülesannet:
- ▶ Enesekorralduse teostamine, kogukonna ja demokraatia arendamine
- ▶ Avalike teenuste osutamine, omavalituse majandustegevus, efektiivsus
- ▶ Tunnustada 1989 kuni 1993 aastani toimunud reformide eesmärkide saavutamist. Eesti omavalitsused on võimelised osutama baasteenuseid euroopalikul tasemel. Välja töötati demokraatialiku ja kaasava kohaliku omavalitsuse toimimise põhimõtted, mis ka praktiliselt senini toimivad.

Edasistest võimalikest arengutest 1

- ▶ Riigikogus toimunud riiklikult olulise küsimuse “riigi ja kohaliku omavalitsuse partnerlussuhted” (september 2010) jätkutegevused
- ▶ Luua Riigikogu avaliku halduse komisjon või tugevdada põhiseaduskomisjoni ja teiste komisjonide tegevust KOV valdkonna arendamiseks – et tegeleks pidevalt ka kohaliku omavalitsuse küsimustega
- ▶ Ettepanek Vabariigi Valitsusele luua avaliku halduse (eelkõige kohaliku omavalitsuse arengu strateegiliste küsimuste) analüüsiks sobiv tööorgan (komisjon vms)
- ▶ Luua foorum kohaliku omavalitsuse valdkonna arengu küsimuste käsitlemiseks ja koordineeriv institutsioon valdkonna teadusliku analüüsi ja õppetegevuse korraldamiseks – mõttekoda
- ▶ Luua üks & ühine üleriigiline KOV liit

Edasistest võimalikest arengutest

2

- ▶ Viia minister koos aparaadiga üle Rootsi ja Soome eeskujul Rahandusministeeriumi 2. ministriks – positiivne, et nii on ka tehtud.
- ▶ • Ettepanek Vabariigi Valitusele tagada valdkonna teadus–arendus–ja õppetegevus vajalike ressurssidega
- ▶ • Ettepanek ülikoolidele, üleriigilistele ja maakondlikele liitudele jt asjaosalistele läbi mõelda avaliku halduse ja kohaliku omavalitsuse arengu valdkonnas koostöö erinevad efektiivsed vormid ja tagada vastav jätkusuutlik tegevus
- ▶ Kaaluda Eesti omavalitsuste kongressi kokkukutsumist et läbi rääkida kohaliku omavalitsuse arengu strateegilised küsimused ja nende realiseerimise teed.

Edasistest võimalikest arengutest

3

- ▶ Asuda looma süsteemi, mis tagaks kohaliku omavalitsuse ajaloo pideva analüüsi, materjalide avaldamise jne
- ▶ Tagada käesoleva reformi käigus tegevuse lõpetatavate valdade ja linnade nii materiaalsete kui ka vaimsete väärtuste (sh dokumendid, tegevust kajastavad muud materjalid jne säilivus)
- ▶ Kaaluda kohaliku omavalitsuse muuseumi loomist
- ▶ Võtta seejuures eeskuju naabritelt. Näiteks Saksamaal on talletatud liidetud kohalike omavalitsuste ajalugu. Soomes võeti vallaseadus vastu aasta varem, st 1865 ning seda tähistati aasta tagasi üle lahe väga suurelt. Ka meil on selleks veel aega jne.

Edasistest võimalikest arengutest

4

- ▶ Asuda koostama kohaliku omavalitsuse kogumikku “Eesti kohalik omavalitsus ja liidud 1989–2017” ning tagada selle koostamise ning trükkimise riigi poolne finantseerimine;
- ▶ Kokku kutsuda kohaliku omavalitsuse foorum, millega märgitakse ühe perioodi lõppemist Eesti kohaliku omavalitsuse arengus (näiteks 29.09.2017)
- ▶ Leida võimalused Eesti kohaliku omavalitsuse ajaloo materjalide analüüsiks ning kirjastamiseks, arvestades seejuures “Eesti Vabariik 100”seonduvat. Kavandada vastav foorum (näiteks 24.02.2018)

AITÄH!

- ▶ SÜGAVAIM TÄNU KÕIGILE, KES ON OSALENUD EESTI KOHALIKU OMAVALITSUSE SÜSTEEMI & ÜHISTEGEVUSE TAASLOOMISEL NING KES ARENDAVAD SEDA TÄNA!
- ▶ TARKUST, ENERGIAT & KOOSTÖÖTAHET EDASPIDISEKS!